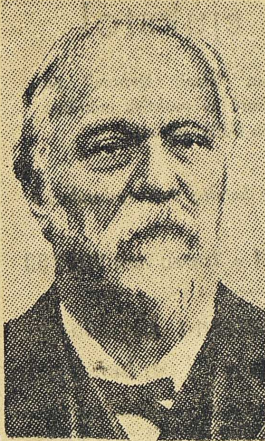

19/8

Georges Sorel

I "DOKTOR FAUSTUS", med dess perspektiv på Tysklands utveckling från seklets början till nu, nämner Thomas Mann blott en politisk bok: Georges Sorels "Tankar kring våldet" (Réflexions sur la violence). Den var, skriver han, genom Serenus Zeitblom, under skedet efter det första världskriget "epokens bok". Detta berodde på "dess obönhörliga förutsägelse av krig och anarki, dess utpekande av Europa som skådeplatsen för krigiska konvulsioner, dess tes att folken i denna världsdal endast kunde förena sig om en idé, nämligen att föra krig". Än mer motiverades bokens ställning "av författarens insikt och förkunneelse att i en massans tidsålder måste den parlamentariska diskussionen framstå som ett i hög grad olämpligt medel för politisk opinionsbildning; i stället borde massan matas med mytiska fiktioner som kunde tjänstgöra som primitiva stridsrop för att frigöra och aktivisera den politiska energin". Dessa ord visar att Thomas Mann aldrig läst Sorel eller att minnet av själva boken utplånats genom vad han läst om boken. Men de antyder också Sorels märkliga ställning i samtidens politiska debatt och vid den av det inflytande han haft. Denne socialist kom att prisas som inspiratör i Mussolinis Italien, Hitlers Tyskland och Pétaíns Frankrike.

Sorel var, som han själv skriver, autodidakt och skrev sina böcker sent. Född 1847 av en borgerlig, smått förmögen familj blev han ingenjör och fick en framstående plats inom statsförvaltningen som inspektör för bro- och vägbyggen. Redan i femtiårsåldern tog han avsked, och sedan kom i rask följd hans böcker; den ojämförligt mest berömda, "Réflexions", utgavs 1907. Om hans ensliga liv — hustrun dog redan 1897 — har upplysningar givits av några vänner och beundrare, Paul Delesalle, Daniel Halévy, Charles Péguy, René Johannet; de främsta avbrotten i hans läsning och skrivning var långa och ivriga samtal vid sammanträffanden i Paris boklädor. Då han dog år 1922 var han föga känd utanför en intellektuell krets i Frankrike och Italien; femton år senare fanns en hel litteratur om Sorel, och hans "Réflexions" förklarades av många vara den största insatsen i 1900-talets politiska debatt. Nu har hans ryktbarhet redan bleknat, och man är benägen att hänvisa hans våldsteorier till ett museum för åskådningar som inte blott är

farliga och galna, utan också övergivna.

Utan tvekel är "Réflexions" en betydande bok. Betydande genom sin självständighet, sin originalitet; vid sidan av Sorel är Lenin och Maurras skickliga plagiatorer. Betydande genom sin stil, denna tunga, likom frampinade stil, som då och då slår ut i en våltalighet av napoleonsk slagkraft. Betydande också därigenom att den trots sin fasta struktur, inefattar tankar som är användbara och stimulerande för de mest skilda politiska riktningar. Det är denna djupare mångtydighet — liknande kinesiska askar — som givit Sorel ett så egenartat inflytande.

Den första asken är helt enkelt syndikalism, den doktrin som omkring sekelskiftet syntes på väg att segra inom arbetarrörelsen i de romanska länderna. Marx' klasskampslära erkänns, men inte den marxistiska socialdemokratins metoder och mål. Arbetarnas seger skall inte vinnas genom politisk verksamhet, utan genom direkt aktion — sabotage och strejker, kulminerande i en generalstrejk som lamslår samhället och leder till proletariatets maktövertagande. Sorels bok kan läsas och har lästs på detta sätt — som en lysande kritik av socialreformismen, med dess slappa kompromisser, dess stärvande av det förhatliga statsvängnet, och som en kampsignal för den radikala, revolutionära, totala socialismen.

Den renhjärtade syndikalisten måste emellertid bli orolig då Sorel betecknar idén om generalstrejken som en myt. Denna strejk kommer aldrig att äga rum, den stora segern kommer aldrig att vinnas, skriver Sorel. Det stora som skall vinnas är tron, inte framgången. Liksom

de första kristna och den franska revolutionens arméer — de av Sorel ständigt använda liknelserna — skall arbetarna eggas till stora insatser genom en illusion. Det som återstår av det napoleonska kejsardömet är, säger Sorel, "legenden om den stora armén"; "det som kommer att återstå av samtidens socialistiska rörelse är legenden om strejkerna". Tanken att massorna bör bibringas religiösa eller politiska vanföreställningar för att trivseln skall ökas eller de härskandes mödor underlätas är inte ny; den finns hos Platon, hos otaliga förkunnare av religionens förträfflighet som hjälpmedel för styrelsen, och den analyserades just kring sekelskiftet av en rad författare, t. ex. Vaihinger och Wallas. Men ingen har med sådan skärpa framfört mytteorin som Sorel; ingen före honom har rekommenderat tron på den sociala revolutionen som "ett opium för folket". Det är efter Sorel som det blivit modernt att i alla möjliga sammanhang tala om myter och att med en air av intellektuell subtilitet på en gång godta och överlägset betrakta en politisk åskådning.

Efter "generalstrejken" och "myten" kommer "våldet" som ett nyckelord hos Sorel. Våldet och myten hör samman; genom strider och våldshandlingar stegas trovissheten, och genom tron blir strid och våld möjliga. Hur djupt dubbeltydig Sorel är framgår bäst av att han i glödande ord förkunnar generalstrejken samtidigt som han öppet uttalar att genom en lämplig dosering av våld och myter en balans i samhällslivet blir möjlig. "Civilisationen hotas inte med undergång på grund av våldets ökning, ty föreställningen om generalstrejken gör det möjligt att nära klasskampstanken genom konflikter som ter sig obetydliga för borgerliga historiker."

För en rejäl strid, eller riktigare en rejäl stridsställning, behövs att båda parterna genom starka illusioner fylls av raseri. Inga kompromissarier får finnas; alla mellanmän måste bort — köpmännen, som materiellt förmedlar mellan kapitalister och proletärer, politikerna, som söker nå och bevara makten genom uppgörelser, de intellektuella, som genom en rationell analys upplöser myterna. Kapitalisterna måste liksom proletärer äggas till energiska insatser; med beundran talar Sorel om amerikanska industrifurstar, expansionslytterna och hänsynslösa som caesarer. Följdriktigt ansåg Sorel sig böra hetsa upp inte bara proletariatet, utan också dess motståndare och knöt förbindelser med monarkisten Maurgas, nationalisten Barrès och reaktionären Paul Bourget. Både på höger- och på vänsterflygeln borde en elit bildas, förmögen

att föra klasskampen som ett icke alltför farligt tornerspel, och Sorel var beredd att ge anvisningar och sederegler till båda parterna.

Att Sorels verk är insvept i antiintellektualism — med på-

verkningar från Nietzsche, Bergson och William James. — är det överflödigt att ytterligare framhäva. Några av hans arbeten, såsom "Framstegets illusioner" och "Pragmatismens nytta", går mer direkt ut på att

nedsätta förnuftet och prisa tron — vilken tro som helst. Till de grupper eller personer som denne store hatare särskilt angrep hör betecknande nog upplysningmännen, judarna, dreyfusarderna, Waldeck-Rousseau och Jaurès. Ett försvar för domen över Sokrates hör till de mest extravaganta utslagen av hans hat mot den intellektualism för vilken han själv var en egendomligt deformerad representant.

Sluttrycket vid en läsning av Sorels skrifter och brev blir likväl att hans problematik och — för att använda Thomas Manns älsklingsord — hans demoni var vida mindre än en redovisning för de skilda tankegångarna ger vid handen. Å ena sidan kände han sig som kämpande socialist — även om viljan till objektivitet och kanske också ett något snobbigt behov att visa sin kraft att genomskåda ibland blev bestämmande. Då han i en tillägnan kallar sig "en gubbe som liksom Proud-hon vill förbli en oegennyttig tjänare av proletariatet" tvivlar man inte på att han menade det. Hans glädje över Lenins seger i Ryssland verkar lika äkta, även om välviljan mot den ena parten, liksom alltid hos Sorel, synes mindre än hatet mot den andra. I ett brev av år 1918 förklarar han sig tvivla på värdet av sin egen teori från den synpunkten att själva klasskampsläran gjort arbetarna till byte för agitatorer: "fackföreningarnas ledare säljer arbetarna som man säljer får på marknaden; klassteorin har alltså varit till skada för arbetarna". Denna känsla för arbetarklassen är helt oanfrätt av reflexionen.

Å andra sidan nyste han en lika oanfrätt tro på värden som skulle vinnas eller bevaras genom trons styrka och våldets eggelse. Sorel var puritan; han ville bidra att forma en mänsklighet som var stridbar, fri från tvivel, dygdig och framför allt sedlig. Aristokratin och borgarna hade gått under eller höll på att gå under i intellektuell och moralisk lösaktighet. Arbetarna skulle räddas från detta elände; man borde därför "fullständigt bryta förbindelsen mellan folket och det adertonde århundradets litteratur" och fostra en generation som "frigjord från de dimbildningar, vilka de intellektualistiska filosoferna sedan Cartesius utvecklade, skall lyssna blott till de män som kan utreda det ondas problem". "Världen blir icke mer rättfärdig annat än i den mån den blir mer kysk; jag känner ingen mer säker sanning." Bakom hymnerna till våldet, hårdheten och generalstrejken står en gammaldags fransk borgare, som längtar efter en sträng och asketisk idyll.

"Åt minnet av min ungdoms kamrat ägnar jag denna bok, som helt är inspirerad av hennes anda", så står det i "Réflexions sur la violence". Allt tyder på att Sorels hustru verkligen spelade denna roll. Han var borgare och hon kom från arbetarklassen; enligt vissa antydningar skall detta ha medfört brytningar med Sorels släkt; då hustrun dog började Sorel skriva på allvar. Kärleken till henne och den dyrkan av kvinnan och den äktenskapliga troheten som därmed hörde samman tycks ha varit den innersta av de kinesiska askarna; här var det slut med analysen och ironin.

Soreldiskussionen har under den senaste tiden berikats med två arbeten, *Fernand Rossignol* har givit en översikt av Sorels teorier (*La Pensée de G. Sorel*, Bordas); den är instruktiv, men hemfaller för mycket åt den vanliga tendensen att göra den stora galenskapen till snusfornuft. *Paul Delesalle* har publicerat ett antal brev från Sorel (*Lettres à Paul Delesalle*, Grasset). Ett par av dessa brev har använts i det föregående; andra är av intresse såsom belysande Sorels kritiska ställning till fascismen.

Herbert Tingsten